

ISSN 1694-7622

С.Нааматов атындагы НМУнун

ЖАРЧЫСЫ ВЕСТНИК

НГУ имени С.Нааматова

№2,3 2016

С.Нааматов атындагы НМУнун Жарчысы журналы №2-3, 2016, Атайын чыгарылыш

Журналда жарыяланган материалдар редакциянын көз карашын чагылтпайт.

Журнал Нарын облустук юстиция башкармалыгынан каттоодон өткөн. Күбөлүктүн каттоо номуру – 51, сериясы – ГР, номуру – 001706.

Журналды РИНЦ тутумуна жайгаштыруу келишими түзүлгөн. Лицензиялык келишимдин № 477-09/2016

Дареги: Кыргыз Республикасы, Нарын шаары, С.Орозбаков көчөсү, 25

Байланышуу үчүн уюлдук телефондор: 0777 76 42 87, 0700 22 97 58

ЧП Сарыбаев Т.Т. басмаканасында басылды.

Тиражы: 200 даана.

Журналдын башкы редактору:

Омуралиева Д.К. – экономика илимдеринин доктору, профессор;

Журналдын жооптуу редактору:

Жантаев А.С. – филология илимдеринин кандидаты, проф.м.а.

Редакциялык коллегиянын мүчөлөрү:

1. Сияев Т.М. – педагогика илимдеринин доктору, профессор;

2. Чоробаева Н.А. – филология илимдеринин кандидаты, проф.м.а.;

3. Нуралиева Н.М. – экономика илимдеринин кандидаты, доцент;

4. Асанов Ж.А. – экономика илимдеринин кандидаты, проф.м.а.;

5. Бектурова Э.О. – педагогика илимдеринин кандидаты;

6. Сатылган кызы Г. – филология илимдеринин кандидаты;

7. Чекирова Г.К. – педагогика илимдеринин кандидаты;

8. Дюшеева Т.С. – филология илимдеринин кандидаты.

1. Бачков, И.В. Психологические условия развития профессионального самосознания учителя [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.13 / И.В. Бачков. - М., 1995. - 16 с.
2. Митина, Л.М. Формирование профессионального самосознания учителя [Текст] / Л.М. Митина // Вопросы психологии. - 1990. - №3. - С. 58-64.
3. Бизяева, А.А. Рефлексивные процессы в сознании и деятельности учителя [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / А.А. Бизяева. - СПб., 1993. - 20 с.
4. Ильина, Н.Ф. Профессиональное становление педагога в инновационном комплексе [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Н.Ф. Ильина. - Красноярск, 2006. - 198 с.
5. Слостенин, В.А. Педагогика: инновационная деятельность [Текст] / В.А. Слостенин, Л.С. Подымова. - М.: Магистр, 1997. - 224 с.

ИЗИЛДӨӨЧҮЛҮК КОМПЕТЕНЦИЯНЫН ТҮШҮНҮКТӨРҮ
ЖАНА ПЕДАГОГИКАЛЫК-ПСИХОЛОГИЯЛЫК МААНИСИ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ
«ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ»

PSYCHO-PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF "RESEARCH COMPETENCE"

Султанбаева Г.С.

улук окутуучу, И. Арабаев ат. КМУ, Бишкек ш.

Аннотация: Төмөнкү макалада студенттердин изилдөөчүлүк компетенциясынын (ИК) компетенттүүлүк, компетенция аттуу түшүнүктөрү студенттер үчүн тиешеси бар экендиги, анын деңгээлин калыптандыруусун байкоо максатында жеке ашырылышы каралды. Студенттердин ИКсын калыптандырууга байланышкан изилдөөлөрдүн арбын экендигине карабастан азыркы убакта изилдөө компетенциясына тийиштүү бирдиктүү пикир жок. Мына ушуга байланыштуу "изилдөө компетенциясы" деген аныктамага психологиялык-педагогикалык талдоо, анын бөлүктөрүн өз-өзүнчө карап чыгуу маселеси алдыга коюлуп жатат. Мындан сырткары бул макалада бизди кызыктырган маселе педагогикалык изилдөө болуп саналат, анткени ал аркылуу жаңы педагогикалык билимдердин процесстерин калыптандырууда, окутуу жана тарбиялоодогу объективдүү закон ченемдүүлүктөрдү ачууда айрыкча чоң мааниге ээ.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие исследовательской компетенции и компетенция с целью наблюдения у студентов уровня формирования и реализации исследовательской компетенции. Несмотря на обилие существующих исследований педагогов и психологов, посвященных вопросам формирования ИК обучающихся, в настоящее время отсутствует единое мнение относительно сущности толкования исследовательской компетенции. В связи с этим имеет смысл провести психолого-педагогический анализ понятия «исследовательская-компетенция» путем рассмотрения его составных частей. Кроме указанных видов, для нас особое значение имеет педагогическое исследование, под которым понимается «процесс формирования новых педагогических знаний, вид познавательной деятельности, направленной на открытие объективных закономерностей обучения, воспитания и развития».

Abstract: This article explores the concept of competence and expertise to monitor the students' level of formation and realization of the research competence. Despite the abundance of existing studies teachers and psiko-logov devoted to studying the formation of IR, there is currently no single me-about the nature of the interpretation of the research competence. In this regard, it makes sense to carry out psychological and pedagogical analysis ponya-tiya "issledovatelskaya-competence" by considering its components. In addition to these species, for us it is of particular importance pedagogical research under which ponimaet-sya "the process of formation of new pedagogical knowledge, views poznavatel-noy activities aimed at the discovery of the objective laws of learning, education and development of".

Түйүндүү сөздөр: модернизациялоо концепциясы, компетенттүүлүк, компетенция, билим берүү, көндүм, изилдөөчүлүк компетенция.

Ключевые слова: Концепция модернизации, компетентность, компетенция, образование, навыки, исследовательская компетенция

Keywords: modernization concept, competence, competence, education, skills, research competence.

Акыркы он жылдыкта, анын ичинде, "2012-жылга чейинки мезгилде Кыргызстандын билим берүү системасын модернизациялоо концепциясын" жүзөгө ашыруу процессинде билим берүүнүн жыйынтыгын чыгарууда жаңы багыт алуу жыйынтыгы билимдүүлүк, даярдык, тарбиялуулук деген аныктамалар менен толукталып, компетенттүүлүк, компетенция аттуу түшүнүктөрү студенттер үчүн тиешеси бар экендиги алдыңкы орунга чыкты. Жеке адамдын жоопкерчилигин, эркин жана жигердүү чыгармачылык менен тарбиялануусун туюндурган билим берүүнүн максаты өзгөрүп, жаңы изденүүлөрдү талап этүүдө [64;102]. Бул "Билим берүү" законунда так жазылып турат. 1ст. [67]. Мында ар кимдин өзүн өзү өнүктүрүп, өзүнүн мүмкүнчүлүгүн ачууга кенен шарттар түзүлгөн. Мына ушунун бардыгы окутуунун мазмунун, формасы менен ыкмаларын өзгөртүп, кайрадан карап чыгууну, түп тамырынан бери жаңыдан түзүп, өзгөртүүнү талап кылды жана ошол эле учурда жаңыча көз карашты тутунган, изилдөө компетенциясына ээ болгон педагогдордун эмгектенүүсүн талап эткен мезгил келди. Ушул эле убакта акыркы өзгөрүүлөрдүн тарыхы көрсөткөндөй изилдөө компетенциясы түшүнүгүн чечмелөөдөгү мамилени негизги аныктамалары ар түрдүүчө айтылып, анын көп маанилүү, көп өлчөмдүү экендигине көңүл бурулуп, иш процессинин билим берүүдөгү жыйынтыгына карата мамиле библирилет. Азыркы күндө коомдун өнүгүшү менен кошо билим берүүнүн да негизги багыттары өзгөрүлүп, мезгил талап кылгандай билимдүү, өзүнүн билим деңгээлин дайыма жогорулатып турууну адатка айландырган, ишмердигинде компетенттүүлүккө ээ болгон, жакшы адистерди коом иргеп алууга жол ачты. Жагдайга жараша бүгүнкү педагогдун да көз карашы өзгөрүүгө учурап жатат, студенттердин тарбиячысы болуу милдетинен четтеп, даяр билимди [2] жеткирип берүүчү бергичтин ролунан оолак болуу менен бирге, ага бул милдеттерди толук айкалыштырган, студенттерге изилдөө компетенциясын үйрөткөн жетекчинин деңгээлине чыгуу милдеттери коюлуп отурат. Бул жагынан окуу процессинде маалыматтык-байланыш чөйрөсүнүн мүмкүнчүлүктөрүн колдонуу натыйжалуу

болмокчу, анткени [5, с.26-27; 22, с.11-12], студенттердин өз алдынча иштөөсү үчүн дайындалган AVN базасындагы мүмкүнчүлүктү пайдалануу жагы аудиториядан сырткаркы изилдөө иштерине жакшы натыйжаларды алып келмек.

“Изилдөөчүлүктүн компетенциясы” деген түшүнүктүн маанисин психологиялык-педагогикалык жактан анализдөө.

Окутуучулардын изилдөө компетенциясынын өнүгүү проблемасынын терең тамыры бар, анткени ал изилдөө иштерин дигин уюштуруунун тарыхы менен байланышта. Биринчи жолу педагогикалык проблемаларды эксперименталдык изилдөөдөн өткөрүүнү 1803-жылы И.Г. Песталоцци сунуштаган [103, с. 384]. Андан кийин чет элдик жана ата мекендик педагогикада бир канча жолу окуучулардын таанып билүү жөндөмдүүлүгүн өстүрүү аркылуу изилдөөлөрдү жүргүзүүнү уюштуруу жагына көңүл бурууга басым жасашкан. Окуучулардын ИКсын калыптандырууга байланышкан изилдөөлөрдүн арбын экендигине карабастан бүгүн азыркы убакта изилдөө компетенциясына тийиштүү бирдиктүү пикир жок. Мына ушуга байланыштуу “изилдөө компетенциясы” деген аныктаманы психологиялык-педагогикалык талдоо, анын бөлүктөрүн өз-өзүнчө карап чыгуу маселеси алдыга коюлуп жатат. Биринчиден, “изилдөө” сөздүктөрдө төмөнкүчө түшүндүрүлүп жүрөт:

- кандайдыр бир изилдөөгө алынган маселе, проблема же илимий эмгек, жакындан көңүл салып караганда бир нерсени тыгыз кыры карап чыгуу, тактоо, түшүндүрүү деген мааниси туюндурат [3, с.439; 2, с.188; 1; с. 309].

- кандайдыр бир маселени үйрөнүүдөгү илимий үйрөнүү; илимий баяндама, илимий изилдөөнүн тактыгы, байкоо жүргүзүүсү менен далилден көрсөтүү;

- бир нерсени илимий жактан изилдөөнүн аракетинин процесси [1, с. 614].

- таанып билүүчүлүк ишмердүүлүгүнүн бир түрү, далилдөөнү, калыбына келтирүүнү, тактыкты, калыстыкты мүнөздөөгө, жаңы билимди иштеп чыккан процесс.

- кимдир бирөө менен же бир нерсе менен аябай берилип таанышуу аркылуу жаңы нерсени табуу, тактоо же коюу.

Жогоруда көрсөтүлгөн кыскача, бирок так ойлор «изилдөө» түшүнүгүн илимий таануу менен байланыштырат. Е.А. Шашенкованын айтуусунда изилдөөдө тактык, объективдүүлүк, далилдер менен калыбына келтирүү өңдөгөн мүнөздөөлөр алдыңкы орунда турат [2]. Илимиз илимди өзүнчө бөлүп көрсөтөт (жаңы илимий билимдерди иштеп чыгуу,) практикалык (чыгармачылык менен иштөөлөрдү жана практикалык маселелерди чече алат), фундаменталдык (теориялык көз караштарды иштеп чыгуу, анын илимий статусун аныктоо, тарыхы менен методологиясын иштеп чыгуу) изилдөөлөрү. Мындан сырткары бизди кызыктырган маселе педагогикалык изилдөө болуп саналат, анткени ал аркылуу жаңы педагогикалык билимдердин процесстерин калыптандырууда, окутуу жана тарбиялоодогу объективдүү закон ченемдүүлүктөрдү ачууда айрым мааниге ээ болот [3. с.54] жана илимий иштин жаңы билимдерди алууга карата жасаган аракети. Окутуу жана тарбиялоодогу механизмдери, структурасы, педагогиканын теориясы менен тарыхы, окуу процессин уюштуруунун мазмуну менен принциптери жөнүндөгү жыйынтыктоосу. В.И. Загвязинскийдин пикири боюнча билим берүү жайларындагы билим берүү процессин өнүктүрүүгө байланыштуу болгон бардык практикалык изилдөөлөр комплекстүү түрдөгү психологиялык- педагогикалык мүнөздөгү өзгөчөлүктү алып жүрүшөт. Ал түгүл үйрөтүүнүн билим концепциясы жөнүндө сөз болгондо билим берүү процессин үйрөнүүгө мүмкүн эмес, анткени окуучулардын көңүлүн, эс-тутумун, ички жан дүйнө сырын, ой жүгүртүүсүн жана ар кандай ишке жасай алган жөндөм-шыгын, кызыгуусун изилдебей туруп бул иштерди аткарууга мүмкүн эмес деп белгилүү [4. С.14].

Бул жаатта психологиялык изилдөөлөр жүргүзүлүп, балдардын психикалык жактан өсүүсүнүн так механизмдери изилденип, тарбиялануучулардын психикасынын калыбына келүүсү, алардын чыгармачылык потенциалын арттыруу, өздөрүнүн мүмкүнчүлүктөрүн ача алуусуна шарт түзүү үчүн көптөгөн жекече жана багыт берүү мамилелери жасалып, окуу-тарбия процессине байкоо жүргүзгөн изденүүлөр жасалууда.

Педагогикалык изилдөө өзгөрүлбөгөн бөгөнчөлүккө ээ болуп турат деп айтышат, анда сөз педагогикалык процесс, окутуу жана тарбиялоо, билим берүүнү уюштуруу, жакшыртуу жана башкаруу процесстери жөнүндө айтылып, анда сөз түрдө педагог менен тарбиячы катышып, педагогикалык маселелер чечилип, мамилелер өнүгүп өсөт [4, с. 14].

Каралып жаткан категориянын экинчи тутумдаш бөлүгү – “компетенция” болуп саналат. “Компетенттүү мамиле” деген Кыргызстандын билим берүү системасында закондуу түрдө орун алып, ири илимий институттарда ушул проблема жагындагы иликтөө иштери жүргүзүлүп келе жаткандыгына карабастан анын негизги мүнөздөөчү белгилери толук далилденбей аяктай элек. Ушуга байланыштуу көптөгөн педагогикалык басылмаларда компетенттүү мамиле деген сөз айкашы азыркы кездеги педагогикалык мааниге каршы келген мазмунда аныкталып келүүдө. Кээде азыраак изилдөөчүлөр тарабынан бул аныктамага кыскача мүнөздөмө айткандар болуп калууда. “Компетенттүүлүк” деген түшүнүккө М.Л. Зубованын диссертациялык изилдөөсүндө көп мүнөздүү пикирлер айтылган.

Биздин изилдөөбүзгө О.Е. Лсбедеванын илимий эмгеги кызыгуу жаратууда, анткени автор компетенттүү мамилени билим берүүнүн жалпы принциптеринин жыйындысы катары карап, билим берүүнүн мазмунун тандоону, уюштурууну жана алардын жыйынтыктарын баалоону бирдей милдет аткарган натыйжа деген пикирди кармайт. Мындай принциптердин катарына төмөнкүлөр кошулат: 1) Билим берүүнүн мааниси окутуп жаткан биздин окуучуларыбыз иштин ар түрдүү жагдайында алардын өз алдынча проблемаларды чечип кете алуусуна жетишүү менен өзүндөгү мурда үйрөнүлгөн тажрыйбасына таянып иштелген жөндөмдүүлүгүн толук ачууга жетишүү болуп саналат; 2) Билим берүүнүн мазмуну дидактикалык көндүм болгон таанып билүү, дүйнөгө болгон илимий көз караш, адептүүлүк жана саясий дагы башка социалдык маселелерди чечүү менен тыгыз байланышта каралат; 3) Билим берүү процессин уюштуруу окуучулардын өз алдынча таанып билүү, уюштуруучулук адептүүлүк жана башка билим алууга тиешелүү зарыл маселелерди чечүүгө ылайыкташтырылышы керек; 4) Билим берүүнүн жыйынтыктарын баалоо билим алуунун деңгээли менен өлчөнөт.

Компетенттүүлүк жана компетенция деген аныктамаларды изилдөөдө биз А.В. Хуторскийдин эмгегин пайдаланарбыз. «Компетенция – жеке инсандын өзүнө гана тиешелүү болгон сапаттарынын жалпы жыйындысы, ал кандайдыр бир белгилүү көрүнүшкө карата аткарылып, ошол көрүнүштүн же предметтин сапаты жакшы болушуна умтулган аракеттин натыйжасын ушул аныктама далилдеп бере алат, бул сапаттын түрлөрү төмөнкүлөр: (билим, ыкма, көндүм, жөндөмдүүлүк ж.б.).

Билим берүүчү компетенция – бул окуучунун бүткүл иш-аракетиндеги бардык жасай ала турган иштеринин натыйжасы, т. а. анын чыныгы турмуштун шартындагы ишмердүүлүгү, багыты, көндүмү, билими ж.б. өз ара тыгыз мамилелердин корутундусу болот [5.с.62].

Көпчүлүк изилдөөчүлөрдүн эмгектеринде компетенттүүлүк аныктамасы негизинен бул анын компетенциянын турмушка ашырылыш процессинде аткарылган көрүнүшү катары аныкталып келе жатат. Ошондуктан келтирилген аныктамалардын арасынан А.В. Хуторский сунуштаган аныктаманы алууну туура көрдүк. Ал “Компетенттүүлүк – бул адамдын жеке

«...илесинен чыккан, белгилүү бир предметке карата анын жасаган ишмердигинин жалпы тажрыйбасынан пайда болгон болсо билүүчүлүк касиети менен жөнлөм. шыгынын топтому болуп эсептелинет», - дейт.

Эми биз мындан аркы ишибизде кандай сөз айкашын колдонсок болот? Компетенттүүлүктү калыптандыруу сөзүнбү, же компетенцияны калыптандыруу сөзүнбү? Бул жагынан биз М.Л. Зуеванын пикири менен макулбуз, анткени ал бул эки туюнтманын ортосунда азыраак эле айырманын бар экендигине кайрылган, эгерде биз компетенцияны калыптандырсак анда жеке-бир компетенцияны калыптандыруунун кээ бир деңгээлине жете алабыз. Ошентип М.Л. Зуеванын изилдөөсүндө компетенциянын бир нече деңгээли татаал нерселерди жөнөкөйлөштүрүү жолун тандап, аны жашпы метапредметтик жана межпредметтик кылып экиге бөлүү туура деп эсептеген. Мында ал бардык компетенциялар үчүн үч деңгээлдеги иерархияны сунуштаган: негизги жалпы метапредметтик билим берүүнүн мазмуну; жалпы предметтик – буларга окуу жана билим берүү жагындагы жеке предметтеги мамилелердин мурунку эки компетенциянын деңгээлине жараша калыптандыруунун жолдорун табууну көздөйт [2с. 63].

Андан ары да изилдөөчү компетенция деген эмне жана анын компетенциялардын ичинде алган орду, иерархиясы кандай дегендей суроолорго жооп издейбиз. Изилдөө компетенциясы көптөгөн диссертациялык изилдөөлөрдүн бар экендигине карабастан али да болсо толук иликтенип бүтө элек проблема бойдон калууда жана ал жөнүндө жазылган эмгектерге карабастан бирдиктүү бир пикирдин калыптанышы боло элек.

Л.А. Черняева изилдөө компетенциясын жекеликтин ой жүгүртүүсүндөгү билими, жөндөмдүүлүгү, ишинин тажрыйбасы сыяктуу сапаттары менен байланыштырат [3,с.9]. Ал эми О.Г. Чугайнова болсо изилдөө компетенциясын калыптандыруу психикалык системанын бүтүн бир интеграцияланган-жуурулуштурулган билим берүүчү милдетин калыптандыруу болуп саналат деп эсептейт. Изилдөөчү Т.М. Талманова педагогдун изилдөөчү компетенциясын жекеликтин эриш-аркактагы тынымсыз изденген аракетинин натыйжасы, психикалык, илимий-педагогикалык жана практикалык даярдыгын, диагностикалык-аналитикалык долбоорлоо ишмердигин жүзөгө ашыруунун түрү катары санайт. Ю.В. Рындина изилдөөчү компетенцияны келечектеги педагогдун бүтүн бир жуурулушуп биригишкен мүнөздөгү көрүнүш сыяктуу эсептеп, анын иштөө ишмердүүлүгүндөгү даярдыгынын бар экендигин билдирип, жигердүү изилдөө иштерин улантууну жана өзүнүн ишмердүүлүгүндөгү аткаруу милдеттерин бүтүн субъект катары өз позициясын билдирүүсү маанилүү делип эсептелиген.

Акыркы мезгилдерде бир гана изилдөөчү компетенция жөнүндө эмес, бүтүндөй бир студенттердин түшүнүгүндө бүтүн бир изилдөө комплексин калыптандырган компетенциянын курамын түзүү жөнүндө сөз болуп келе жатат (ИК). О.В. Федина болсо изилдөө компетенциясын физик студенттердин мисалында көргөзүп, жөндөмдүүлүктү физикалык метод менен айкалыштырып, туруктуу мотивацияны пайда кылууну өздүк касиеттин бир формасы сыяктуу эсептеген [26,с.]. И.И. Холодцова болсо изилдөө компетенцияны алдын-ала даярдалган өз алдынча таанып билүү жөндөмдүүлүктү оңтойсуз шарттарда алып, башкарып кете турган маалыматтык кагышты кармаган, өзүн-өзү өнүктүргөн көрүнүш технологиясы деп баындаган. Акыркы жылдардагы изилдөө компетенциясына арналын жазылган диссертацияларга көңүл сала кетүүнүн жөнү бардай. А.А. Ушаков болсо изилдөө компетенциясын инсандын шайкеш келген даярдыгынын, жөндөмдүүлүгүнүн өз алдынча чыгармачылык менен изилдеп билимин, ыкмаларын көндүмдөрүн ишке ашыруунун жолдорун туура деп тапкан [2. с.11]. С.И. Осипова жана Е.В. Феськова изилдөө компетенциясын аң-сезимдүүлүк менен жаңы билимдердин системасын өздөштүрүүгө жасалган аракеттердин жеке өздүк жуурулушкан сапат ирээтинде баалап, билимдер менен ар түрдүү жөндөмдүүлүктөрдүн бүтүн жыйындысы катарында эсептеген. Г.М. Семенова изилдөө компетенциясын жеке адамдын интегралдашкан сапаты менен үзгүлтүксүз айкалыштырган изденүү аркылуу билимдин, жөндөмдүүлүктүн ыкмаларын толук өздөштүрүү чыгармачылык жана кесиптик ишмердүүлүктүн жигердүү касиеттерин өздөштүргөндүктүн түрү катары баалаган. “Изилдөө компетенциясы”, “изилденүүчү компетенциялар” жана “изилдөөчүлүк компетенттүүлүгү” деген аныктамалардын мааниси бул проблемага карата жашап келе жаткан эки көз караштын бар экендигин кабарлайт, алардын арасындагы кагыш көрсөтүлгөн түшүнүктү окшоштуруп идентификациялайт. Биз экинчи көз карашты кармабыз.

Изилдөөчү компетенция деген аныктаманы анализдөөгө окумуштуулардын ал туурасында ар түрдүү пикирлерди айтышканын билебиз. Мындай ар кандай аныктамалар проблеманы үйрөнүүнү кыйындатып, практикалык комплекстүү мамиле жасоонун көйгөйлөрүн жаратып, изилдөө компетенциясынын калыптанган ыкмаларын үйрөнүүдө чаржайыттыкка алып келүүдө. Ошондой болгону менен булардын ичиндеги айырмачылыкка карабастан алар бирин-бири толуктап туруучу түшүнүктөрдөй карама-каршы болушпайт. Ошондуктан А.В. Ястребованын жана М.Л. Зуеванын мамилелерин улай, “изилдөө компетенциясы” дегендин бир нече аталышынын ордуна “инварианттуу өзөк” (бир канча аталышка ээ болсо да, өзүнүн өзгөрүүсүн ошол бойдон сактаган чондук) аталышын сунуштап, көрсөтүүнү туура деп табууга болот деген ойдобуз. Мисалы, көптөгөн изилдөөчүлөр адамдын мыкты мамилелеринен келип чыга турган жекелик ой жүгүртүү касиеттеринин өз ара толук биримдүүлүгүнүн болушун изилдөө компетенциясынын пайда болушундагы зарыл маселе деп таанышат. Бирок бул төрт компонент менен чектелип калуу жетишсиз, анткени практикада аларды жүзөгө ашыруунун билимдерин, ыкмаларын оңтойсуз шарттарда да талдоого алуу менен илимий материалдын анализин тактоо жумуштары аткарылышы зарыл иш катары саналат (Т. Воронова, Н. Плотникова. О. Федина, И. Холодцова). Мындай колдонууну чоң ыкластуулук менен гана аткарууга болот, ансыз өз алдынча билимди өздөштүрүүгө жана илим тармагындагы жаңы табылгаларды алууга мүмкүн эмес, изилдөө компетенциясы изденүүчүлүк мүнөздүн негизинде турмушка ашырыла турган, тажрыйбаны, билимди, жеке кызыгууну талап кылуучу түшүнүк. Ошентип биз инварианттык ядро (өзөк) деген кошумча аталыштын төмөндөгүдөй компоненттери болорун көрсөтөбүз: 1) билим, билгичтик, көндүмдөр; 2) өз алдынча таанып билүү жөндөмдүүлүгүнүн даярдыгы; 3) милдеттүү ишмердиктеги ойдун түшүнүгүн контексте кайра түзүп чыгуу. Биздин көз карашыбызда студент үчүн пайдалуу мүмкүнчүлүк бул инварианттык ядро түшүнүгүн изилдөө компетенциясындагы аныктаманы тактоо жана анын турмушта колдонулушун камсыздоого окшогон процесстерди кабылдоо оң натыйжаларды берүүсү күтүлөт, т. а. жекеликтин интегритиендик сапат касиети анын өз алдынча иш жасаганга жетишкендиги, билимдин негизин туура колдоно билет, таанып билүү жөндөмдүүлүгү жогорку деңгээлде турат деген маалыматка эгедер. Ошентип, изилдөө компетенциясы деген аныктаманы биз жалпылап, адамдын жеке касиетинен пайда болуучу түпкү натыйжага жетүү үчүн жасаган бардык изденүүчүлүк аракетинин жыйындысы катарында түшүнүшүбүз керектелет. Мурда А. Хуторский атап кеткен компетенттүүлүк аныктамасын биз студент үчүн анын кесиптик-предметтик ишиндеги изилдөөчү компетенциясы деп атап койсок эч нерсе өзгөрүп кетпес деген ойдобуз. Көптөгөн педагогдор ИКти тубаса касиеттин бөлүгүнө кошушат (В. Болотов, И. Зимняя, Я. Кривенко ж.б.)

И. Зимняя компетенттүүлүктүн үч түрүн айрымалап берген: 1 - өзүнүн ишмердүүлүгүнө карата мамиле жасаган субъект; 2 - адамдар менен өз ара катнашты кармагандар. 3 - адамдын бардык сапаттары менен аралаша билген түрү. 4-ИКтин

компетенциясына таанып билүү, оңтойсуз жагдайлар, татаал кырдаалдар, аларды жайгаруулар, божомолдор, мерчемдөө ж.б. кирет. А. Вербицкий ЖОЖдун бүтүрүүчүсүнүн компетенциясын адистик жана социалдык-психологиялык деп атайт жана анын илимий изилдөөчүлүк сапаты болорун көрсөтөт. А. Хуторскийдин пикири боюнча ИКтин компоненти калык, методологиялык иштин билимине, усулу жана пландоонун, анализдөөнүн изденүүчүлүк ыкмасына таянып иштөө таанып билүүнүн компетенттүүлүгү менен байланышта каралат жана таанып билүү тапшырмасын билүү, ишти жакшы берүү, корутунду чыгаруу, компьютерде иштөө сыяктуу иштерди аткаруу технологиясын пайдалана билүүгө жетишүү. Введенский мугалимдин ар кандай кесиптик компетенттүүлүгүн изилдөөнүн натыйжасын ишке ашырган шарт катары эсептейт. Бул аныктаманы О.Чугайнова бекемдеп, педагогдун сапаттык комплекси деп атайт [4. с.52]. Чет элдик жана атактуу кендик окумуштуулар компетенциянын ар кандай ишиндеги атайын түрлөрүн атап келе жатышат. Алардын ичинен биз мазмуну боюнча жакын турганы булар: өзүн контролдоого муктаждыгы, өз алдынча окууга умтулуусу, жаңы идеяларды кабыл алып, колдонууга даярдыгы, келечек жөнүндө ой толгоосу, ой жүгүртүүсү, тобокелдикке аздап баруусу, башкалардын кебин уга билип, анализ жүргүзө алуусу ж.б. сыяктуу түрлөрүн үйрөнүү пайдалуу.

Адабияттар

1. Анцыферова, Л.И. Принцип развития в психологии [Текст] / Л.И. Анцыферова. - М.: Наука, 1987. - 368 с.
2. Болотов, В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе [Текст] / В.А.Болотов, В.В.Сериков // Педагогика. - 2003. - № 10. - с. 8-14.
3. Вербицкий, А.А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции [Текст] / А.А. Вербицкий, О.Г. Ларионова. - М.: Логос, 2009. - 336 с.
4. Зуева, М.Л. Формирование ключевых образовательных компетенций при обучении математике в средней (полной) школе [Текст] : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Зуева Марина Леоновна. - Ярославль, 2008. - 196 с.
5. Зимняя, И.А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия [Текст] / И.А. Зимняя. - М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов Московского государственного института стали и сплавов, 2004. - 40 с.
6. Зимняя, И.А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности [Текст] : учеб.-метод. пособие / И.А. Зимняя, Е.А. Шапченко. - Ижевск ; М.: Удмурт, гос. ун-т, 2001. - 103 с.

AVN ЧӨЙРӨСÜNҮН ИНТЕРФЕЙСТЕРИН ЖАНА БИЛИМ БЕРҮҮЧҮЛҮК ПОРТФОЛИОНУ ПАЙДАЛАНУУ МЕНЕН ИЗИЛДӨӨЧҮЛҮК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРДЫ КАЛЫПТАНДЫРУУ ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕРФЕЙСОВ СРЕДЫ AVN И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПОРТФОЛИО FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE WITH INTERFACES AVN ENVIRONMENT AND EDUCATION PORTFOLIOS

Султанбаева Г.С.¹, Барганалиева Ж.К.²

Султанбаева Г.С. - улук окутуучу, И. Арабаев атындагы КМУ, Бишкек ш.;

Барганалиева Ж.К. - окутуучу, И. Арабаев атындагы КМУ, Бишкек ш.

Аннотация: AVN чөйрөсүнүн интерфейстеринин жана билим берүү портфолиосунун технологияларынын негизинде изилдөөчүлүк компетенциялардын калыптанышында маалыматтык-коммуникациялык чөйрөнү пайдалануунун мүмкүнчүлүктөрү AVN чөйрөсүнүн интерфейстеринде сунушталган изилдөөлөрдүн бар болгон үлгүлөрүн студенттердин окуу мотивациясына жана изилдөөчүлүк ишмердүүлүккө карата мотивациясына оң таасирин тийгизет. AVN чөйрөсүндө электрондук курс ресурстарынын ачыктыгы, андан берилген маалыматтардын кеңдиги когнитивдик изилдөөчүлүк компетенциянын өнүгүшүнө жагымдуу таасир тийгизет.

Аннотация: В данной статье покажем, каковы возможности использования ИКС на основе интерфейсов среды AVN технологии образовательного портфолио в формировании исследовательских компетенций (ИК) положительное влияние на учебную мотивацию и мотивацию к исследовательской деятельности студента представленных в интерфейсах среды AVN. Доступность ресурсов электронного курса в среде AVN, широта представляемой в нем информации благоприятно влияют на развитие когнитивной исследовательской компетенции.

Abstract: In this article, we will show what are the possibilities of using X-based AVN environment interfaces and technology education portfolio in the formation of research competences (IR) positive impact on the learning motivation and the motivation for the research activity of the student presented in interfaces AVN environment. The availability of e-learning resources in the AVN medium Latitude represented the information it favorably influence the development of cognitive research competence.

Түйүндүү сөздөр: электрондук портфолио, маалыматтык коммуникациялык чөйрө, изилдөөчүлүк компетенция, бакалавр электрондук ресурс.

Ключевые слова: электронное портфолио, информационная коммуникационная среда, исследовательская компетенция, бакалавр, электронные ресурсы.

Keywords: e-portfolio, info communicational environment isledovatelskoe competence, bachelor, electronic resources.

AVN чөйрөсүнүн интерфейстеринин жана билим берүү портфолиосунун технологияларын негизинде изилдөөчүлүк компетенциялардын калыптанышында маалыматтык-коммуникациялык чөйрөнү пайдалануунун мүмкүнчүлүктөрү кандай экендигин көрсөтүп өтөбүз. Бул үчүн, AVNде курстардын интерфейстеринин жана портфолио технологиясынын кайсы өзгөчөлүктөрү изилдөөчүлүк компетенциянын калыптанышына көмөк көрсөтө тургандыгын жана кайсыл изилдөөчүлүк компетенциялар маалыматтык-коммуникациялык чөйрөнү пайдалануу менен AVN жана студенттин билим берүү портфолиосунун технологияларынын негизинде калыптанышы ыктымал экендигин көрсөтөбүз.

Коюлган суроолордун жооптору маалыматтык-коммуникациялык чөйрөнү пайдалануу менен окуу процессинин жогорку билим берүү системасында калыптанып калган лекциялык-практикалык сабактарды өткөрүүдөн жана салттуу окуу китептерин өздөштүрүүдөн айырмаларында жашырылган. Бул айырмачылыктар, бир жагынан, билим берүү процессинин катышуучуларынын мамиле-катыштарынын мүнөзүнө, экинчи жагынан, окуу процессин уюштуруу формаларына таандык.

Эгер салт
лык негиз
анда били
берлошту
белүктө к
мечүлүк э
дук берет;
жетектөөч
окутуунун
нын онүтү
Студе
андан нат
алап кыла
туулугу ст
ет. Актив
максаттар
турда мот
AVN
изилдөөчү
AVN
турган оку
мүнчү деп
дук стадия
ыматты ст
процессинд
Бул ишмер
AVN
арыл болг
бир тапшы
иптени кер
изилдөөсүн
биз бөлүп к
Ошент
масында ка
түлгөн айы
ким берүү
калыптана

Изилдөө
Издөө
Окутуучу
дент – аны
Маалымат
Жекече би
Окуу ишм
дептерди п
Коммуни
дент - курс
Студентти

Ошент
тандырууда
далануунун

1. Григоренк 2007. - 64 с.
2. Загвоздка <http://www.cl>
3. Новикова, ков, Е.Е. Фед
4. Коршунов :авторреф. див
5. Ушаков, А ного обучени
6. Султанба